

EL BATXILLERAT: PREPARANT VERS EL FUTUR

Connexió entre els ensenyaments post-obligatoris: el Batxillerat i la Formació Professional, un reforç mutu pensant en els estudis superiors

Eva Miró Martí

Psicopedagoga i coordinadora pedagògica de l'Institut Joaquina Pla i Farreras de Sant Cugat

Gemma Torrejón Conde

Professora d'educació física i coordinadora de batxillerat de l'Institut Joaquina Pla i Farreras de Sant Cugat

RESUMEN

El bachillerato: preparando hacia el futuro. Conexión entre las enseñanzas post-obligatorias: el Bachillerato y la Formación Profesional, un esfuerzo mutuo pensando en los estudios superiores.

Este artículo pretende reflexionar sobre un "olvidado" del sistema educativo, el bachillerato y explicar un proyecto llevado a cabo en un instituto en concreto: una modalidad de bachillerato orientada a ciclos formativos de grado superior.

ABSTRACT

High school: preparing to the future. Connection between the post-compulsory education. High School and Vocational Training, a mutual reinforcement thinking about higher education.

This article intends to think about a "forgotten" of the education system, high school and explain a project carried out in a particular school: a higher-level vocational training-oriented high school form.

En els instituts, en general, l'educació postobligatòria -el Batxillerat- és entesa com una etapa en la qual cal prioritzar els continguts i ampliar els coneixements de tipus acadèmic, funcional i axiològic dels alumnes que arriben de l'educació secundària obligatòria. Una etapa en la què no cal plantejar gaire projectes innovadors ni esmerçar gaire més temps en el treball en equip tant del professorat com de l'alumnat. Al contrari, la sensació és que manca temps: hores per acabar el programa de les assignatures, més classes per preparar la selectivitat, hores a casa per enllestir el treball de recerca en condicions,...

Quan en els centres els resultats d'alguna promoció de batxillerat no són bons la tendència sempre és a mirar enrere, a l'ESO i si cal, a la Primària, poques vegades es planteja mirar al futur, o si més no, no més enllà de les PAU.

Però, si rellegim el Decret segons el qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat aquest és defineix com: "*l'etapa de l'educació secundària postobligatòria que té com a finalitat proporcionar a l'alumnat formació, maduresa intel·lectual i humana, coneixements i destreses que li permetin progressar en el seu desenvolupament personal i social i incorporar-se a la vida activa i a l'educació superior.*"

Segons aquesta definició, els estudis de Batxillerat són terminals, amb finalitats pròpies, i no només una via d'accés a estudis posteriors. Per tant, la formació que promouen ha d'atendre, de manera general, els diferents aspectes de la personalitat de l'alumne/a. Constitueixen, doncs un perllongament de la formació dins de la secundària, i, des d'aquest punt de vista, continuen sent uns estu-

dis integradors, flexibles polivalents i amb una important dimensió orientadora.

Integradors, perquè, tot i que no és una etapa d'ensenyament obligatori, permet que s'hi incorpori un gran nombre d'alumnes i ampliïn la seva educació. Ben el contrari de la imatge que sovint es projecta del batxillerat com una etapa selectiva i seleccionadora.

Flexibles, perquè possibiliten la tria entre diverses modalitats de currículum la qual cosa s'adequa millor als interessos de l'alumnat i és una forma d'atendre la diversitat.

Polivalents, perquè, a més d'una formació de caràcter general, ofereixen la possibilitat que els alumnes s'incorporin a la Universitat, als Cicles formatius de grau superior, a estudis no reglats i al món laboral. No s'ha de perdre de vista aquesta polivalència, el batxillerat no és només per anar a la universitat. Sovint, el segon any de batxillerat es converteix en un curs preparatori per a l'aprovació de la selectivitat, en detriment d'un aprenentatge que aprofundeixi molt més en les diverses matèries curriculars.

Segons el Decret esmentat anteriorment: "*des del seu vessant preparatori, el batxillerat ha de procurar l'adquisició de les tècniques i els procediments cognoscitius necessaris per poder adaptar-se adequadament a l'inici d'estudis posteriors. Aquesta funció propedèutica, però, no s'ha d'interpretar en el sentit que l'alumnat hagi d'adquirir uns coneixements que corresponen a estudis posteriors. D'altra banda, cal que la profunditat i l'especificitat d'aquesta preparació vagin acompanyades d'una visió global i contextualitzada del saber.*"

Orientadors, perquè faciliten a l'alumnat un coneixement de les diferents àrees del saber i de les seves possibilitats acadèmiques i laborals, i per tant, permeten una millor presa de decisions amb vista a l'elecció d'una professió o d'estudis universitaris.

Des del punt de vista de la tasques d'orientació dels psicopedagogs als instituts sovint aquestes es veuen molt reduïdes quan l'alumnat arriba al batxillerat. Ja s'han decidit, ja estan al batxillerat, ja no cal treballar la presa de decisions autònoma i responsable! Però és ben al contrari, és en aquesta etapa, on se'ls hi plantegen més interrogants, on prenen decisions i realitzen accions amb conseqüències més directes sobre el seu futur més immediat.

Després d'aquestes reflexions més teòriques al nostre institut, l'institut Joaquina Pla i Ferreras de Sant Cugat del Vallès, vam haver de fer alguns replantejaments davant d'una situació més pràctica i real. És, en aquest marc que neix un projecte: **el disseny d'un batxillerat orientat a Cicles Formatius de Grau Superior**.

Aquesta situació eren els resultats del Pla Estratègic del curs 2009-2010 sobre l'abandonament dels alumnes que havent assolit el graduat escolar no continuaven els seus estudis postobligatoris: es detectava un abandonament al Batxillerat al voltant del 40%. També hi podríem afegir les dades certament alarmants que situen Espanya al capdavant dels índexs d'abandonament dels estudis de batxillerat i Formació Professional en l'entorn de la Unió Europea al voltant d'un 30%.

Aquesta realitat va fer que el centre valorés la possibilitat d'oferir una nova modalitat de Batxillerat orientat a Cicles de Grau Superior per donar resposta a les necessitats educatives i professionals dels alumnes que finalitzaven la seva etapa formativa obligatòria.

La normativa referent al Batxillerat deixa ben clar que: *"el centre educatiu és l'àmbit on es desenvolupa, aplica i completa el currículum, i és on se n'evidencia l'eficàcia, la coherència i la utilitat. És en l'aplicació del currículum, a cada centre i a cada aula, on s'han de concretar la flexibilitat i l'autonomia curriculars, en funció de les característiques del grup de joves, de l'equip docent responsable de la seva aplicació, de les característiques del centre i de l'entorn territorial on és ubicat, i de l'oferta d'estudis posteriors."*

Per aquest motiu es va dissenyar un model organitzatiu i curricular per atendre els alumnes amb projectes de formació més professionals que volent cursar un Cicle Formatiu de Grau Superior concret no tenen l'opció d'un Cicle Formatiu de Grau Mitjà afí que els hi permeti accedir-hi des de la Formació Professional (com per exemple el CFGS d'Educació Infantil) o bé interessats per Cicles Formatius de Grau Mitjà amb molta demanda i per tant amb poques possibilitats d'accés (com per exemple els CFGM relacionats amb les activitats físiques i esportives).

Durant el curs 2010-2011 s'implementa aquest model de Batxillerat prioritzant els següents objectius:

- Oferir oportunitats per adquirir els valors i les actituds personals per a la inserció socio-laboral de l'alumnat en

un mercat de treball amb necessitats canviants.

- Definir propostes educatives que possibilitin que els alumnes assoleixin les sis competències generals que continuen el desenvolupament de les competències bàsiques de l'educació obligatòria i preparen per a la vida activa i per actuar de manera eficient en els estudis superiors. Aquestes competències són: Competència comunicativa, en gestió i tractament de la informació, digital, en recerca, personal i interpersonal i en el coneixement i interacció amb el món.
- Fomentar l'aprenentatge al llarg de tota la vida que permeti seguir aprenent i poder combinar l'estudi i la formació amb l'activitat laboral o amb altres activitats.

La finalitat d'aquesta modalitat de Batxillerat és doble: d'una banda, oferir una formació per a què determinats alumnes puguin continuar els seus estudis i, per tant, disminueixi la taxa d'abandonament i d'una altra, millorar les seves expectatives educatives i personals. Aquest projecte permet ampliar les possibilitats del Batxillerat i potenciar i millorar les estratègies d'aprenentatge i els hàbits d'estudi per poder cursar estudis professionals de grau superior amb garanties d'èxit.

Entenent que la formació professional ha de ser concebuda com una seqüència contínua al llarg de tot el cicle vital. Cal destacar que a la formació professional queden incloses la formació professional de base, l'específica i la contínua. Tant la formació professional de base com l'específica s'inclouen dins del sistema educatiu:

- Entenem per formació professional de base el conjunt d'habilitats i coneixements tècnics i científics bàsics que reben tots els alumnes a l'ESO i el batxillerat a través de les matèries optatives cursades.
- En canvi la formació professional específica és el conjunt d'habilitats i coneixements professionalitzadors relatius a una professió i que s'adquireixen en els cicles formatius de grau mitjà i superior així com en la universitat.
- La formació professional contínua inclou aquelles accions de formació no reglada adreçades a la població que ja exerceix una activitat en el món laboral.

La formació professional no es pot reduir només a l'estudi dels cicles formatius o l'exercici d'un ofici o professió. Des de l'administració s'ha emprès una acció global de reforma de la formació professional, amb la qual pretén donar-li la importància i el prestigi que es mereix i que l'equilibri del sistema educatiu i laboral requereixen. En el temps que corren potser val la pena participar d'aquest esforç per formar professionals altament competents i competitius (en el bon sentit de la paraula).

El curs 2009-2010 es va dissenyar el currículum de la nova modalitat de Batxillerat tenint en compte aquests criteris:

- **Afavorir una formació globalitzadora des de les matèries comunes.** Un dels referents per tal de poder prioritzar els continguts a treballar en aquestes àrees són els que demanen per poder superar la prova d'accés a Cicles Formatius. La prova d'accés a Cicles Formatius de Grau Mitjà es pren com a punt de partida i permet fer una avaluació inicial i la prova d'accés a Cicles Formatius de Grau Superior aporta criteris per prioritzar aquells continguts més rellevants, i funcionals.
- **Oferir una formació a partir de les matèries de modalitat** que permetin cursar una àmplia oferta de Cicles Formatius de Grau Superior. A 1r es cursen: les matemàtiques aplicades a les ciències socials que es continuen a 2n, l'economia de l'empresa i la història del món contemporani. I a 2n: la geografia social i econòmica i la cultura audiovisual.

L'economia de l'empresa, la història del món contemporani i la geografia social i econòmica "contribueixen de manera múltiple als objectius del batxillerat que es relacionen amb la ciutadania responsable, l'esperit crític o la iniciativa personal. Partint d'aquests coneixements de base es construeix una estructura que porta a la comprensió dels mecanismes que mouen les activitats empresarials i que faciliten la comprensió de l'entorn, alhora que preparen l'alumnat per a estudis superiors en l'àmbit de l'empresa, la incorporació al món laboral o simplement com a ciutadans i ciutadanes i com a persones consumidores.

Col·laboren en el procés de maduració intel·lectual i humana de l'alumnat. A través de la seves metodologies de treball desenvolupen habilitats intel·lectuals pròpies del pensament abstracte i formal, com ara l'observació, la comprensió, l'anàlisi, la síntesi, l'argumentació, la interpretació i l'expressió sobre les estructures i els processos dels diversos entorns socials. També ajuden a establir els fonaments que capaciten l'alumnat per accedir a estudis humanístics i socials de nivell superior i a la contextualització de tots els altres, ja que d'alguna manera tot el present científic respira i s'explica per la seva pròpia història".

En la **Cultura Audiovisual** "l'alumnat reprèn el bagatge adquirit anteriorment, sobretot en la tecnologia, les ciències socials i les arts plàstiques, i aprofundeix de manera més conceptual i especialitzada en l'anàlisi, interpretació, expressió i comunicació amb les diferents variants del llenguatge tecnològic de la imatge, tant visual com audiovisual, per tal d'incrementar les seves aptituds creatives, emocionals, crítiques, comunicatives i d'alfabetització visual i audiovisual.

També pretenen desenvolupar en l'alumnat un esperit creatiu i curiós envers les manifestacions culturals audiovisuals, com poden ser les exposicions fotogràfiques, el cinema, la publicitat, els productes multimèdia, els videojocs o les noves tecnologies, tot afavorint una actitud crítica envers el món de la imatge tecnològica. Finalment, pel seu caràcter procedimental, els continguts abasten també la cura del material i l'entorn, l'autoreflexió sobre el procés de treball i la seva presentació, així com la responsabi-

litat individual en els treballs realitzats en grup".

- **Facilitar una formació més vinculada a l'àmbit professional amb les matèries optatives:**a 1r s'ofereix Biologia, a 2n la Formació i l'Orientació Laboral (FOL) i entre 1r i 2n l'Estada a l'Empresa vinculada amb l'àmbit local i amb els interessos dels alumnes.

La **Formació i Orientació Laboral** té com objectiu: capacitar l'alumnat perquè entengui els fets que succeeixen al món del treball i actuï eficaçment en funció dels seus interessos i necessitats, com a professional que ocupa un lloc productiu i com a treballador/a que desenvolupa una tasca en comú amb altres persones. Els continguts de la matèria aborden diversos fets: incidència de les condicions de treball en la vida del treballador/a, responsabilitats i compromisos que s'adquireixen, relacions humanes que s'estableixen a la feina, importància econòmica de l'empresa en el seu context. Per això s'han seleccionat continguts relatius a quatre aspectes específics:

- a) Les condicions materials i organitzatives del treball, que afecten especialment la salut (salut laboral).
- b) Les condicions legals que serveixen de marc de referència dins del qual es desenvolupa l'activitat laboral (legislació i relacions laborals).
- c) La ubicació del treballador/a al si de l'empresa, les relacions que estableix i el paper de l'empresa en l'economia de mercat (l'empresa: unitat productiva).
- d) Les formes d'accedir al món del treball i la necessitat de decidir com posicionar-se en aquest món (transició al treball).

D'aquests quatre grups de continguts, els tres primers tenen un caràcter més formatiu, mentre que l'últim és més orientatiu.

L'Estada a l'Empresa es realitza al finalitzar el 1r curs (juny-juliol). L'oferta de les empreses s'intenta ajustar a les necessitats i l'orientació

de cada alumne/a. L'objectiu de l'estada l'empresa, en el currículum de batxillerat, és fer conèixer a l'alumnat la realitat del món laboral. Consisteix bàsicament en un període de permanència i activitat de l'alumnat en una empresa (aproximadament 70 hores) amb una funció bàsicament orientadora i, per tant, no s'ha de confondre amb unes pràctiques laborals.

- Plantejar un **Treball de Recerca que afavoreixi l'assoliment de competències relacionades amb el món laboral**, el qual s'ha dissenyat de manera que es posin en pràctica els continguts treballats paral·lelament a l'assignatura de Formació i Orientació Laboral (FOL). El treball s'estructura en dues parts: una primera en la qual l'alumnat analitza una professió, triada en funció dels seus interessos, segons unes variables que s'han treballat prèviament. I, una segona part, que consisteix en la recerca com a tal, en la qual s'ha de plantejar una hipòtesi de treball relacionada, també, amb la professió o camp professional i s'ha de realitzar la recerca utilitzant les estratègies i metodologia adients.

• **Potenciar l'acció tutorial en el seguiment personal i educatiu de l'alumnat** durant aquesta etapa formativa. Els eixos bàsics que s'han plantejat com a treball conjunt de l'equip docent han estat d'una banda la cohesió del grup i d'altra el treball de les estratègies d'aprenentatge.

La cohesió de grup implica el treball d'equip, la resolució de conflictes i el desenvolupament de les habilitats interpersonals.

Les estratègies d'aprenentatge que s'han prioritzat han estat l'esforç i la constància en el treball, la millora en la qualitat de la feina realitzada, l'hàbit d'estudi i l'autonomia i la responsabilitat.

La planificació per al curs 2011-2012 ha suposat una continuïtat en el pla de treball iniciat però alhora ha implicat una revisió i disseny de les àrees per tal d'afavorir una ampliació i flexibilització de l'oferta de formació inicial. L'objectiu és dotar el currículum d'un contingut més pràctic i amb correspondència entre la formació que rebran els alumnes i l'oferta formativa del municipi i el Vallès Occidental facilitant així la seva incorporació a la Formació Professional de Grau Superior.

En aquest moment es poden fer valoracions sobre aquesta modalitat de batxillerat i la seva incidència en:

- **La reducció de la taxa d'abandonament:** segons dades dels cursos 2008-2009 i 2009-2010 la taxa d'abandonament dels estudis a Batxillerat se situava en el 37% de l'alumnat essent també significatius els indicadors d'absentisme en el seguiment del curs per part d'alguns alumnes. Durant el curs 2010-2011, el grup classe inicial amb 22 alumnes es va mantenir estable durant tot aquest període i no es van registrar baixes ni indicadors d'absentisme en els alumnes. Aquesta tendència es manté en el 1r trimestre del curs 2011-2012, en el qual tenim un 1r i un 2n

d'aquesta modalitat de batxillerat.

- **L'increment del grau de satisfacció dels alumnes i de les famílies** per la continuïtat de la seva formació i un augment de la motivació dels alumnes en els seus aprenentatges.
- **La millora en el rendiment educatiu:** les valoracions dels resultats educatius de les avaluacions evidencien que un alt percentatge obtenen bons resultats educatius.

L'anàlisi d'aquestes dades constata que els alumnes que no obtenen bons resultats educatius són alumnes que, en el seu procés d'orientació a 4t d'ESO, es va valorar la possibilitat d'altres opcions formatives com són els Cicles Formatius de Grau Mitjà així com també algun alumne que s'ha incorporat aquest curs des d'altres centres. La resta d'alumnes que obtenen uns bons resultats educatius són alumnes que a 4t d'ESO es van orientar cap a aquesta opció formativa d'un Batxillerat vinculat amb la Formació Professional.

D'aquest anàlisi es desprèn la importància de l'orientació dels alumnes pels quals es considera que pot ser recomanable un batxillerat amb aquestes característiques.

Quins factors cal tenir en compte a l'hora de decidir el perfil de l'alumnat que pot cursar aquesta modalitat de batxillerat?

- L'orientació acadèmica i professional a l'acabar l'ESO. És imprescindible que l'alumne/a hagi manifestat el seu interès per cursar cicles formatius de grau superior i fins i tot, pugui arribar a precisar la família professional. D'aquesta manera es pot valorar quin és el camí més adient per arribar-hi, estudiant l'opció dels cicles formatius de Grau Mitjà existents (molta demanda, llunyans al municipi,...) i dissenyats (afins als interessos de l'alumnat).
- La decisió de l'equip docent de 4t i del professional de psicopedagogia que pot valorar el seguiment acadèmic de l'alumne/a i les possibilitats per dur a terme un Batxillerat d'aquestes característiques.
- La motivació i expectatives de l'alumne/a i la família. És important que tant l'alumne/a com la família coneguin quines són els objectius bàsics i la seva estructura.
- En el cas dels alumnes que no han cursat l'ESO al centre el treball de coordinació del centre amb el Grup d'Orientació de Sant Cugat és imprescindible per poder ajustar aquestes variables.

Aquestes valoracions generals ens porten a pensar que estem treballant en una bona direcció que ja que com anunciava Jaume Graells, director general d'Educació Bàsica i Batxillerat, al juny del 2008: **«Volem que aquests estudis s'adaptin més a les necessitats dels alumnes i no que els alumnes s'hagin d'adaptar»**

tar al batxillerat».

Però, què ens depara el futur? Quines modificacions haurem de plantejar tant en aquest batxillerat com en el tradicional davant les propostes del Govern de tirar endavant les mesures de flexibilització i les propostes de reforma del sistema educatiu? Aquests interrogants i molts d'altres queden a l'aire, a l'espera de moltes respostes. El que potser sí que ens queda clar és que *"fer més del mateix i de la mateixa manera no garanteix en absolut una millora de resultats. És a dir, si la reforma dels batxillerats es limita a ampliar un any més el temps escolar però es continua amb el mateix model curricular i metodològic de sempre, difícilment la reforma aconseguirà allò que, al nostre entendre, hauria de proposar-se: disminuir els índexs d'abandonament i de fracàs escolar de la població de l'educació postobligatòria (16 a 24 anys)"*

Nota:

[1] Enric Roca i Casas a: <http://www.elpuntavui.cat> Opinió aplegada el 24/12/2011.

Enric Roca és Doctor en Ciències de l'Educació per la UAB i professor titular del Departament de Pedagogia Sistemàtica i Social d'aquesta universitat. Actualment és vicedegà d'ordenació acadèmica de màsters i postgraus de la Facultat de Ciències de l'Educació de la UAB i coordinador del Màster en Educació Intercultural. Des de l'any 2007 és el coordinador general d'Edu21 (www.edu21.cat), institució al servei de la millora de l'educació a Catalunya.

Referències Bibliogràfiques:

DECRET 142/2008, de 15 de juliol, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del batxillerat.

http://www.fje.edu/weCasp/ensenyaments/btx/inf_gral.htm

Correspondència amb les autores:

Eva Miró Martí. E-Mail: emiro4@xtec.cat.

Gemma Torrejón Conde. E-Mail: gemma.tc@gmail.com